

MAGYAROKRÓL ROMÁN NYELVEN

Ferenc-Páll Szabó (coord.) – Sándor Pócsai – Ciprian Rad –
Éva-Andrea Váradi – László Wellmann (2014):

O istorie a maghiarilor

Cluj: Editura Világhírnev

Az *O istorie a maghiarilor* címe szerint a magyarság történetét bemutatni kívánó kötetnek megjelenése óta számos bemutatója volt, ahol elsősorban Szabó Csaba, a projekt koordinátora szólalt meg, minden esetben a koncepciót vázolva: egy olyan történelemkönyvet kínál, amely a magyarokról szól, román nyelven. Ha a kötetet kézbe vesszük, ez így röviden, tömören elég is lenne a bemutatójához. Azonban már ekkor felmerül a kérdés: ez akkor Magyarország vagy a magyarság történetét bemutató könyv, román nyelven? A válasz nem egyértelmű, ebben se a tartalom, se borító nem segít, hanem mondhatni „ködösíti” a képet. A borítón ugyanis a *Képes Krónika* egyes elemei, Széchenyi István bronzérmén látható képe, valamint a kolozsvári 1956-os emlékmű fényképe látható, ami nem csupán egy, a téma iránt érdeklődő laikus számára, hanem a történelem tematikában otthonosabban mozgóknak számára is zavart képet nyújt. Hogy miért ezek a képek, mi alapján történt a szelekció, a kötet olvasása után sem derül ki, de elképzelhető, hogy ez nem a szerzők számlájára írható, hanem a kiadó felelt érte.

Mindenekelőtt fontos kiemelni, amit az előszóban a szerzők is leírnak, hogy ez nem egy szakmunka, nem a szakmai közönség számára készült, így nem is vállalkozik arra, hogy teljesítse ennek a kritériumait. Vagyis a kötetben nem találkozunk lábjegyzetekkel, valamint a kötet végén található három és fél oldalas szelektív könyvszemle sem a teljesség igényére törekszik. Ennek ellenére azt gondolom, hogy fontos megvizsgálni mondanivalóját, mivel az elsősorban nem a magyar olvasókat kívánja megcélózni, hanem a magyarság történetét kívánja bemutatni a román közönség előtt. És így na-

¹Doktorandusz hallgató, Babes-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár

gyon fontos tartalmi értéke van a közvetített információnak, úgy a megrögzött sztereotípiák megcáfolásában, vagy legalábbis árnyalásában, mint a szélsőségek csillapításában. A kötet azonban nem felel meg teljesen e kritériumoknak.

Egy keménykötésű, A5-ös formátumú, 172 oldalas könyvről van szó, melynek ötletgazdája Szabó Csaba író, riporter, szakmai irányítója és társszerzője Szabó Páll-Ferenc, valamint Pócsai Sándor, RadCiprian, Váradi ÉvaAndrea és Wellmann László. Mindannyiukat a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Történelem Kara köti össze, ugyanis Váradi Éva-Andrea és Wellmann László jelenkori történelmi témából védték meg doktori disszertációjukat Csucsuja István professzor irányítása alatt, CiprianRad pedig középkori történelemből az egyetem jelenlegi rektoránál, Ion Aurel Popnál doktorált. A kötet szerzői valamennyien középiskolai tanárok, így az olvasmányos stílus kézenfekvő tulajdonsága a kötetnek. Az ötletgazda szerint a könyv története ott kezdődött, hogy AurelianLavric²kisinyovi történelem-oktatónak kolozsvári látogatása alkalmával több könyvesboltban járva sem sikerült találnia egy román nyelven írott, magyarokról szóló könyvet.³A könyvesboltok kínálatát vizsgálva valóban csekély mennyiségben találunk Kolozsváron is magyarokról szóló történelmi anyagokat idegen nyelven, viszont könyvtárakban, esetleg interneten böngészve már egészen más a helyzet. Magyarország történetét és a magyarság történetét is több verzióban feldolgozták magyarországi kiadók mindenféle terjedelemben és kiadásban, bár tény, hogy például román nyelven szerény számban jelentek meg akár az új eredményekről beszámoló munkák. Ilyen szempontból teljesen indokolt egy olyan munka kiadása, amely új, megtalálható, és pótolja ezt a hiányt. Tévedés azonban azt mondani, hogy ilyen valójában nem létezik, hiszen történelmi szakaszokra lebontva jelentek meg még román nyelven is monográfiák, kötetek, ezeket kisebb részben be is mutatja a (szerkesztő által is hiányosnak minősített) kötetvégi bibliográfia. Ilyen megközelítésből ehhez a kiadványhoz a legközelebb Gergely András román nyelven megjelent *Magyarország története* című munkája áll, amely két kiadást is megért 1993-as megjelenése óta. Ilyen szempontból tehát nem lehet azt mondani, hogy teljesen új vagy hiánypótló, inkább egy másik, vagy egy újabb munka, amely ezt a kategóriát (vagyis a román nyelven megjelent, magyarság történetével foglalkozó munkákat) bővíti. A kötet végén közölt szelektív bibliográfia igyekszik megemlíteni azon román nyelvű munkákat, amelyek a tematikát érinthetik, de számos angol és magyar nyelvű történelmi összefoglalót is találhatunk itt Magyarország történetének különböző periódusairól. A szerzők kiemelték, hogy ez a könyvészet nem a teljesség igényével készült, azonban úgy gondolom, hogy néhány helyen kiegészíthető lett volna, de ha mégsem, akkor legalább a rendezőelv lehetett volna világos: nem látszik a felsorolásból, hogy az említett munkák a

²AurelianLavric a Moldovai Köztársaság Állami Egyetemén a Nemzetközi Kapcsolatok és Politikatudományok karon, a Nemzetközi Kapcsolatok tanszéken tanít, tanulmányait újságírásból és nemzetközi kapcsolatok szakirányon végezte. http://usm.md/frispa/V_RO/cadre_did_RI.htm (Letöltve: 2014-07-12)Személyes blogján a magyar tematikákkal is foglalkozik, részt vett a könyv bemutatójának a megszervezésében is <http://aurelian-lavric.blogspot.ro/2014/02/legatura-intre-maghiari-si-moldoveni.html> (Letöltve: 2014-07-12)

³A történetet több sajtóorgánium is hasonlóképpen mutatta be. Pl.<http://www.erdelyiriport.ro/baratkozós-történelemkönyv-románoknak-erdelyiriport-1394.html> (Letöltve: 2014-07-12)

szerzők által írt szöveg forrásaiként szolgáltak, vagy csupán tájékoztató jellegük van. Mindkét esetben hiányosságként emelhető ki, hogy az összefoglaló munkák hiányosak, néhol a kiadó vagy a kiadás helye hiányzik, valamint nem biztos, hogy szerencsés például egy nagyon rövid korszak összefoglalóját szakfolyóiratból kiemelni,⁴ amikor léteznek ennél relevánsabb összefoglalók is. A szerzői tendencia a bibliográfia tekintetében mindenképp arra mutat, hogy igyekeztek az 1990-utáni, úgymond „frissebb” szakirodalmat felsorakoztatni, viszont néhány olyan forrásmunkát is beidéztek, amelyek valószínűleg kevésbé fogják segíteni az esetleg csak románul tudó érdeklődőket a téma elmélyülésében: ilyen a Cserei Mihály *Erdély históriája*, ami önmagában nagyszerű forrásszöveg, de jelen esetben nem szolgálja a célt. Ugyanígy kérdés, hogy a Magyar Tudományos Akadémia által kiadott *Erdély története* három kötete közül miért csak az egyiket említették.

A román-magyar történelemszemléletek ütköztetését, esetleg kompromisszumos megoldását már évtizedek óta próbálják a kutatók elérni. Jelen kötet is e szellemben íródott, s bár a kiadó szerint több román nemzetiségű történészt szerettek volna a munkába bevonni,⁵ nem jártak sikerrel, így maradt Ciprian Rad egyedüli román szerzője a könyvnek. A szerzők, valamint az ötletgazda a könyv bemutatásakor hangsúlyozták, hogy a különböző korok, különböző temperamentumú szerzők munkáinak egységesítése, egyre hangolása nehéz feladat volt. Így a kötetben azon kényesebb tematikákról, amelyek kapcsán a román-magyar viszony szóba kerülhet, vagy kevés szó esik, vagy párhuzamosan ismertetik mindkét (magyar és román) történetírói álláspontot.⁶ Így például Hunyadi János származásáról a szerzők nem nyilatkoznak, csupán földrajzilag ismertetik a család származási helyét, vagy Mihály vajda erdélyi hadjáratában Ion Aurel Pop munkája jelenti a hivatkozási pontot, miszerint a vajda nem országegyesítésre, Románia megteremtésére törekedett, hanem területszerzésre (50 ill. 78).

A kötet erényeihez tartozik bizonyos történelmi személyiségek neveinek román nyelven való letisztázása, amelyek sok esetben évtizedes vitákat generáltak a történészek között: például a kötetben Mátyás király „Matia Corvinul”-ként szerepel, ezzel is megpróbálva helyettesíteni a szintén alkalmazott „Matei Corvin” megjelölést (Matei román nyelven Máté személynevet jelöli). Kevésbé szerencsés Kinizsi Pál esete, ahol az említett személyiség egy mondaton belül „Paul Chinezu” és „Paul Kinizsi”-ként is szerepel, ezzel talán kissé összezavarva a tájékozatlan érdeklődőt (53).

A kötet 117 oldalon keresztül a magyarság történetét a honfoglalás előtti időktől egészen az első világháborúig tárgyalja a korszakok specifikumai szerint külön koncepcióval. Így például külön alegységekben kerülnek bemutatásra az Árpád-ház uralkodói, valamint az őket követő dinasztiák, a

⁴Pi. Várkonyi Ágnes egyik 1970-ben megjelent tanulmánya az 1663–1664-es korszakról (170).

⁵A sajtóban megjelent közlemények szerint. Lásd: <http://www.erdelyiportal.ro/barátkozos-tortenelemlkonyv-romanoknak-erdelyiportal-1394.html> (Letöltve: 2014-07-12)

⁶A kötet szerkesztése során keletkezett nehézségekről: http://mtmi.hu/cikk/488/Magyarokrol_romanul (Letöltve: 2014-07-12)

mohácsi vész utáni magyar területek pedig szintén külön egységben vannak ismertetve. Mivel jómagam elsősorban a huszadik század történelmével foglalkozom, így részletesebben ennek a korszaknak a bemutatását szeretném kiemelni, amely a jelen kötet esetében Wellmann László munkája. Harminchat oldalon mutatja be a fontosabb történeti eseményeket az első világháború kitörésétől a második Orbán-kormányig. A szerző kiemeli, hogy „*ez az időszak rengeteg fontos eseményt foglal magában*”, amelyeket azonban egységben tárgyal, s ez eléggé „ömlesztett” benyomást kelt. Így a bizonyos alkorszakoknak nincs alfejezetük ebben a részben, hanem egy-egy újabb esemény, gondolat vagy fordulópont ugyanolyan bekezdéssel van megjelölve. Ez olyan aránytalanságokat eredményez a szövegben, mint például az első világháború, valamint az azt követő események hat oldalban való bemutatása (118–123), miközben a két világháború közötti időszakra nagyjából másfél oldal jutott. Különösen nehéz korlátozott terjedelemmel dolgozni, úgy bemutatni az amúgy is zűrzavaros eseményeket, hogy az érdeklődőben ne maradjanak kérdőjelek: a szerző ugyan megemlíti, hogy a magyar király lemondása után az államforma köztársasággá alakult, illetve, hogy Horthy Miklós kormányzó-sága alatt, 1921-ben sikertelenül megpróbált visszatérni Magyarországra (121), azonban ezt megismétli négy oldallal később, de ekkor már két visszatérési kísérletről beszél. Arról azonban nem számol be, hogy a kísérlet kormányválságot okozott (a királykérdésben kétértelműen viselkedő Teleki Pál miniszterelnök ugyanis lemondásra kényszerült), amelyet követően Bethlen István évtizedes miniszterelnöksége következett. Az ehhez hasonló kapcsolódási pontok hiánya, az előre-hátra utalások a szövegben zavarossá válhatnak az olvasó számára. Hasonlóan áttekinthetetlen ennél a résznél Horthy Miklós kormányzó bemutatása, akinek kormányzóságáról az 1921-es királypuccsok kapcsán tesz említést a szerző először (121), majd megemlíti a kormányzóvá választását (1920. március 1.) az újonnan választott parlament által (123), majd a kort Horthy-korszaknak nevezve ezt követően tér ki a kormányzó által gyakorolt jogkörökre (125). Az 1938–1941 közötti területi visszacsatolások kapcsán tárgyi tévedés is észlelhető: a kötetben úgy szerepel, hogy az első két területi visszacsatolás (Felvidék és Kárpátalja) Németország és Olaszország döntőbíráskodása mellett Anglia és Franciaország is részt vett (127). Azonban az 1938-as müncheni egyezményhez csatolt záradékban volt meghatározva, hogy a magyar és csehszlovák kormányoknak rendezniük kell a magyar kisebbséggel kapcsolatos vitás kérdéseket, amelyek sikertelensége esetén ismét négyhatalmi közös tanácskozás lett volna. Anglia és Franciaország kinyilvánította érdektelenségét a kérdésben, így német-olasz döntőbíráskodásra került sor, valamint Csehszlovákia megszüntetése kapcsán (Németország Magyarországnak adta Kárpátalját) a magyar hadsereg vette birtokba e területeket. Elmondható tehát, hogy Angliának és Franciaországnak csak elvi beleegyezése volt, szerepük azonban nem. Ennek ellenére dicsérendő a szerző próbálkozása a két történetírás közti különbségeket magyarázni a második bécsi döntés kapcsán (127). A román történetírás rendszerint „diktátumként” utal az eseményre, amely elsősorban az 1945 utáni kommunista, majd nacionalista diskurzusban a „náci-fasiszta” országok diktátuma volt Románia ellen. A megrögzült fogalmak fellazítása azonban a román nemzetiségű, fiatalabb jelenkortörténész gene-

rációknál már megkezdődött.⁷ A második világháború eseményeinek ismertetésénél a szerző rengeteg számadatot halmoz a szövegben, viszont Teleki-öngyilkosságáról, s ennek kapcsán az általa képviselt kormányzatról nem esik szó; ugyanígy a visszacsatolások kapcsán hiányosságként jegyezhető meg, hogy a Romániánál maradt dél-erdélyi magyarságról nem tesz említést a szerző.

A kommunizmusról szóló rész talán a legkidolgozottabb ebben a fejezetben, ahol a szerző különös gondot fordított a fontosabb bel- és külpolitikai események felsorolására egyaránt, azonban a rendszerváltást követő események már igen elhamarkodottnak tűnnek. Az előző korszak alaposabb kidolgozása mellett disszonáns tényezőként hat másfél oldalban megjeleníteni az 1990-tól 2012-ig az eseményeket. Különösen a Visegrádi Négyek kiemelésével, amely a könyvben megjelölt ismétlésként szerepel, vagyis a kötetben kétszer szerepel a Károly Róbert által, majd 1991-ben e szellemiség hatására létrehozott V4 (43 és 153). A fejezet befejezése inkább írói megoldás, mint szakmai: „*Íme, a történelem köre bezárulni látszik*” (szabad fordításban, 153). Az ezt követő kiadói utószóban a külhoni magyarságról, a finnugor kongresszusokról, valamint a virtuális magyar közösségek egyesüléséről juthat az olvasó néhány olyan információhoz, amit talán nehezen tud kapcsolni a szöveg történeti vonalához. Habár a külhoni, vagyis a Magyarország határain túl élő magyar közösségekről valóban hasznos a legutóbbi népszámlálások alapján összeírt adatsorokat közölni, valamint élőhelyeik néhány alapvető vonatkozását, mégis kilóg a kötet koncepciójából, mivel így az ő történetük nincs ismertetve. Ezért ez a könyv inkább egy Magyarország történetet foglal magába, mintsem a magyarság történetét, ahogyan azt a szerzők szeretnék volna. Utolsó fejezetben, mintegy zárszóként a Finnugor Népek Világkongresszusairól kaphat egy kisebb tájékoztatót az olvasó, mint a finnugor nyelvet beszélő népek, valamint ezen belül a magyarok egyfajta találkozó-tájékoztató fóruma. A szerző azonban nem emeli ki, hogy ez nem összetévesztendő a szintén ötvenként rendezendő Nemzetközi Finnugor Kongresszussal, ahol elsősorban a tudomány (jelentősebb súlyban a nyelvészeté) a hangsúly. Talán még jelentősebb lett volna, ha már történelem és magyarságtörténet vonatkozásban gondolkodunk, a Hungarológiai Kongresszusok említése, amelyeket szintén öt évente rendeztek 1981 óta megszakítás nélkül. Ez azért is jelentős, mivel a legutolsó éppen Kolozsváron (a könyv megjelenésének, valamint a szerzők által is többszörösen kiemelt városban) volt megrendezve, 2011-ben, ahol a bölcsészettudományokon belül jelentősen képviselte magát a történelem, magyarságtörténet, hangsúlyosan kimerítve azon tematikákat is, amelyek ebben a kötetben is fel voltak vázolva.⁸

A kiadvány térképmelléklete is szegényes és zavaros lehet az érdeklődő számára, ugyanis az első térképen a Julianus barát által felfedezni vélt Magna Hungaria van megjelenítve. Kiemelésének a

⁷Lásd pl. Marcela Sălăgean vagy Ottmar Trașcă munkásságát, illetve egyéb recepciókat. <http://romania-actualitati.ro/arbitrajul-de-viena-august-1940-52762> (Letöltve: 2014-07-12), <http://transilvaniareporter.ro/esential/dictatul-de-la-viena-dincolo-de-wikipedia-decizia-de-acceptare-a-arbitrajului-a-fost-salutara-altfel-dispaream-de-pe-harta/> (Letöltve: 2014-07-12).

⁸http://hungkongkolozsvar.ubbcluj.ro/hu_bevezetes.html (Letöltve: 2014-07-12).

fontosságát azonban nem tárgyalja a kötet. A következő térképen már a mohácsi vész utáni feldarabolt Magyarország látható, melyek egy részéhez a mai Románia észak-nyugati határa van ábrázolva, a történelmi régiókkal. Mivel a többi térképhez hasonlóan fekete-fehéren van megjelenítve, ezért a székelyek és szászok megjelölése problémás, mivel az árnyalatok összemosódtak, illetve nem világos, hogy a magyarok mellettük miért nincsenek feltüntetve. Problémássá teszi az értelmezést az is, hogy a szövegben nem találunk ezekről utalást. A harmadik térképen pedig az Osztrák-Magyar Monarchia területei láthatóak, amelyet az tesz vitathatóvá, hogy kevés város van rajta feltüntetve (a történelmi Magyarország területén csak Budapest és Kolozsvár van megjelölve). A mai Magyarországról nincs térkép, azonban a térképek után egy utolsó képmellékletként Kossuth Lajos New York-i szobra van beillesztve, szintén fekete fehérben, gyenge minőségben (igaz, ez szerzői felvétel). Ehhez képest, például a bibliográfiában is idézett Gergely András munkájában számos térkép tárgyalja a magyar történelem nagyobb földrajzi változásait, s bár tartalmilag is hasonlítható ehhez a munkához, ennek a feljavított térképjegyzéke is átvehető lett volna. Struktúrájában szerencsésebb lett volna olyan összefoglaló kiadványokat követni, amelyek színesebben, interaktívabban tudnak eleget tenni az érdeklődő kérdéseinek. Ilyen szempontból hasznosabb lett volna például a Romsics Ignác által szerkesztett, az Akadémiai Kiadó által gondozott és 2007-ben kézikönyv formájában megjelent munkát követni (habár e munka nem szerepel a bibliográfiában), ha terjedelmi szempontból nem is (ugyanis 1070 oldal nyilván túlhaladja a puszta informatív jelleget), de a szerkezet, a felépítés és szerkesztés tekintetében mindenképp. Ugyanis ebben a példában viszonylag egyszerű nyelvezettel, a főszöveg mellett apróbb fülszövegekben, szöveggombokban jelennek meg olyan kiegészítő információk (pl. életrajzok, szótárak, forrásszövegek), amelyek amellet, hogy kontextusba helyezik a szöveget, formai megoldással színesebbé, forgathatóbbá teszik a kiadványt, képi illusztrációk nélkül is.⁹

A kötetről érkezett visszajelzések eddig szegényesek, nem biztos, hogy eljut a megfelelő célközönséghez a munka, habár az első két hétben elfogytak a példányok.¹⁰ Félő azonban, hogy ez első sorban a magyar érdeklődést jelzi. A Fehér Holló Médiaklub céljai mindazonáltal dicsérendőek, mivel a történelmi ismereteket népszerűsíteni kell, a kutatási eredmények szélesebb közönség felé való bemutatása mindig fontos feladata volt a szakmának, azonban ezt jó kivitelezésben érdemes véghezvinni. A román és magyar történelemszemléletek közötti szakadékot e kötetnek sem sikerült megfelelő módon áthidalnia, s hogy ez mennyire nem egy egyszerű feladat, talán a már fentebb említett Köpeczi Béla által szerkesztett *Erdély története* példázza a legjobban, melynek visszhangjáról, illetve az azt követő vitáról is érdemes lenne elgondolkodni.¹¹ Remélhetőleg lesz a kötetnek kiegészítő kiadása, amely tartalmazni fogja a megfelelő módosításokat, amelyek által a munka eléri majd megfele-

⁹ Az Akadémiai Kiadó által kiadott munkáról: http://multkor.hu/20080617_ezerevnyi_magyar_tortenelem_egy_kotetben (Letöltve: 2014-07-12)

¹⁰ <http://www.maszol.ro/index.php/kultura/25216-viszik-mint-a-cukrot-a-romanoknak-irt-magyarsagtortenetet> (Letöltve: 2014-07-12).

¹¹ http://www.hhrf.org/kisebbssegkutatas/kk_2006_01/cikk.php?id=1332 (Letöltve: 2014-07-12)

lő célját, és valóban átfogó és színes képet nyújt a magyarság történelméről a román érdeklődők számára is.

HIVATKOZÁS

Gergely András (1993) *Istoria Ungariei*. Székelyudvarhely: Asoc. Culturală Haáz Rezső.